

Opettajalla tärkeä rooli adoptoidun tukemisessa

Kaikki adoptiolapset – kuten lapset yleensäkin – ovat erilaisia ja heillä on erilaiset tarpeet, kun he tulevat kouluun. Kuitenkin adoptoiduilla on joitain sellaisia piirteitä, jotka ovat yhteisiä melko monelle. Useat näistä piirteistä koskevat sekä kotimaasta että ulkomailta adoptoituja, jotkut vain ulkomailta tulleita.

Adoptiolapset ovat aina perheissään toivottuja lapsia, ja heillä on pääsääntöisesti hyvä ja kannustava koti. Lapset ovat perheensä omia lapsia, heillä on sama sukunimi kuin vanhemmillaan ja he perivät adoptiovanhempansa. Monilla lapsilla on hyvin vähän tietoa biologisista vanhemmistaan, joillakin ei mitään.

Lasten tausta voi olla hyvinkin erilainen: jotkut ovat tulleet jo pienenä vauvana adoptioperheeseensä, toiset leikki- tai jopa kouluikäisinä. Kaikille lapsille yhteinen kokemus on se, että he ovat joutuneet eroon biologisista vanhemmistaan. Joillakin lapsilla voi olla hyvinkin monia erokokemuksia, eivätkä he ole oppineet luottamaan aikuiseseen. He saattavat tulla hyvin toimeen toisten lasten kanssa, mutta ujostelevat aikuisia. Toiset taas ovat ns. lastenkotilapsia, jotka eivät ujostele ketään, jotka menevät sylistä syliin ja joilla on loppumaton huomion tarve. Monet lapsista ottavat luokassa tai lapsiryhmässä pellen roolin, jotkut ovat liiankin kilttejä, jotkut taas huolehtivat kaikkien asioista.

Lasten käyttäytymisen taustalla ovat hänen varhaiset kokemuksensa ja pelkonsa siitä, että hän joutuu hylätyksi, kuten on käynyt ennenkin. Lapsi voi olla masentunut tai hän voi surra menetettyjä ihmissuhteita. Lapsen ongelmat eivät aina näy ja niitä voi olla vaikea tunnistaa. Joskus taas lapset voivat oireilla hyvinkin rajusti. Joillakin oireilu alkaa vasta murrosiässä. Kaikilla ei ole ongelmia. Eivätkä kaikki ongelmat johdu adoptioitaustasta.

Kouluvaikeudet tavallisia

Monilla adoptoiduilla on kouluvaikeuksia. Ne voivat olla oppimiseen, käyttäytymiseen tai sosiaalisiin suhteisiin liittyviä ongelmia. Joillakin on niitä kaikkia. Vaikeuksiin on useita syitä. Ulkomailta adoptoidut lapset ovat usein köyhistä maista, ja raskaudenaikaiset komplikaatiot ja synnytysvauriot ovat tavallisia. Jotkut ovat syntyneet keskosina. Joukossa on päihdeongelmaisten äitien lapsia, joilla voi olla jopa aivan

selkeästi havaittavissa oleva FAS- tai sitä lievämpi FAE-oireyhtymä. Joskus lapsen oppimisvaikeuksien aiheuttajana voivat olla perinnölliset tekijät. Ulkomailta adoptoiduilla kielen vaihtuminen pitää aina ottaa huomioon, jos lapsi menestyy koulussa huonosti. Ruotsissa, jossa adoptiolapsia on ollut paljon pitempään kuin meillä Suomessa, on todettu, että jopa vauvana ulkomailta adoptoiduilla lapsilla voi tulla kielestä johtuvia oppimisvaikeuksia. Monesti nämä oppimisvaikeudet näkyvät vasta yläluokilla, kun abstraktin ajattelun kehittyminen paljastaa käsitteitten oppimiseen jääneet puutteet.

Oppimisvaikeuksien taustalta löytyy usein heikko itsetunto. Pienen vauvan hoito on hyvin kokonaisvaltaista ja lapsi, joka on toivottu ja jota terve äiti jaksaa hoitaa, saa äidiltä positiivista palautetta aina oppiessaan uutta. Kaikki adoptiolapset eivät ole tätä koskaan päässeet kokemaan: äiti on voinut olla masentunut, huolien ja murheitten musertama, ehkä päihderiippuvainen, eikä hän ole jaksanut vastata vauvan tarpeisiin. Hän on voinut laiminlyödä jopa vauvan perushoidon. Aina lapsi ei ole edes ollut äitinsä hoidossa vaan hänet on jätetty suoraan synnytyssairaalaan tai viety lastenkodin portaille odottamaan löytäjää. Roskalaatikostakin on löytynyt lapsia, eikä tällainen lapsi voi tuntea itseään kovin hyväksytyksi ja toivotuksi. Oppiminen vaatii luottamusta omiin kykyihin ja itseensä. Jos jo valmiiksi on kuva, ettei minusta ole mihinkään, ei myöskään opi.

Jos lapsi on adoptoitaessa jo leikki- tai kouluikäinen, hän ei välttämättä osaa kaikkea sitä, mitä samanikäiset lapset osaavat. Lapsi on voinut joutua kantamaan huolta omasta tai sisarustensa ravinnosta, hänen aikansa on mennyt perheestä huolehtimiseen eikä hänellä ole ollut aikaa eikä materiaaleja käden taitojen tai lukemisen harjoitteluun. Lastenkodeissakin on voinut olla puutetta paperista, kynistä ja saksista. Aivoissa voi olla vaurioita pitkäaikaisen ravinnonpuutteen seurauksena.

Oppimisvaikeudet voivat näkyä monella tavalla. Lapsella voi olla ongelmia ymmärtää aikakäsityksiä, välimatkoja ja syy-seuraussuhteita. Joskus lapsi ei ymmärrä eroa omien ja vieraitten tavaroitten välillä. Lapsen moraalinen kehitys on voinut jäädä puutteelliseksi ja hän

saattaa esimerkiksi varastaa tai valehdella ymmärtämättä teon vääryyttä. Sillä, missä iässä ja millaisista oloista lapsi on adoptoitu, on paljon vaikutusta hänen koulumenestykseensä.

Monet adoptiolapset ovat kouluiän lähestyessä edelleen kiinnostuneita leikkimisestä, eikä heillä välttämättä ole vielä valmiuksia koulunkäyntiin. Jotkut lapsista eivät ole eläessään leikkineet, vaan he ovat niin kotona kuin koulussakin pikku äitejä tai opettajan apulaisia, jotka huolehtivat muista. Tällaista lasta pitää ohjata jättämään vastuu aikuiselle ja auttaa häntä olemaan lapsi, niin aikuismaiselta ja itsestään huolehtimaan kykenevältä kuin hän tuntuukin.

Lapsen voi olla vaikea suunnata kiinnostustaan opetettavaan asiaan. Tarkkaavaisuushäiriön taustalla saattaa olla epävarmuus ja kykenemättömyys luottaa kykyihinsä tai kielelliset puutteet. Jos lapsi on joutunut lastenkodissa vahtimaan, ettei ruoka häviä lautaselta, kun kääntää selkensä, hän saattaa seurata luokassa tarkemmin muiden lasten liikkeitä kuin opettajan opetusta.

Ylivilkkaus, ADHD-tyyppiset oireet ja keskittymisvaikeudet ovat tyyppillisiä monille adoptoiduille. Näistä lisää toisaalla tässä lehdessä.

Lapset voivat olla hyvin lahjakkaita sosiaalisesti, ja he voivat kyetä lukemaan opettajan tunnetilat ja aikeet hänen kasvoiltaan huippuhienosti. Joskus he taas eivät kykene ystävystymään tai pitämään yllä ystävyysuhteita. Joskus heillä on ongelmia leikkiä usean lapsen kanssa yhtä aikaa ja he voivat olla hyvin omistushaluisia. Lapset saattavat myös luovuttaa niin opiskelussa kuin kaverisuhteissaan normaalia helpommin.

Monet adoptiolapset ovat hyviä käden taitoja vaativissa aineissa, liikunnassa tai musiikissa. Heitä tulisi kannustaa näissä aineissa, jotta he saivat itseluottamusta ja onnistumisen kokemuksia. Aina adoptiovanhemmatkaan eivät osaa arvostaa lastensa lahjakkuutta, joka monesti poikkeaa heidän omasta, mahdollisesti akateemisesta lahjakkuudestaan.

Joskus koulun aloittaminen vuotta normaalia myöhemmin on perusteltua. Se onkin usein parempi vaihtoehto kuin luokalle jättäminen myöhemässä

Harvoin opettajana tulemme ajatelleeksi, että niinkin pieni asia kuin vauvakuvan tuominen kouluun voi olla adoptoidulle ylitsepääsemätön ongelma

vaiheessa, sillä adoptiolapselle tutun opettajan ja luokan tarjoama turvallisuus ja pysyvät ihmissuhteet ovat vielä tärkeämpiä kuin muille lapsille.

Adoptiotausta voi näkyä monella tavalla päivittäisissä tilanteissa. Kouluun saapuminen ja ero saattavasta vanhemmasta voi olla hankalaa, samoin kotiin lähteminen, sillä lapsen voi olla vaikea kestää erotilanteita. Yökoulussa ja leireillä lapsi voi potea ylipääsemätöntä ikävää. Jopa kouluun jääminen ilman vanhempia ensimmäisinä koulupäivän tai kesäloman jälkeen voi herättää lapsessa turvattomuutta, ja hän voi raantua kognitiivisissa taidoissaan tai käyttäytymisessään. Ongelmia voi olla myös ruokailussa. Lapsi on voinut kärsiä nälkää, ja hän ei osaa edelleenkään annostella itselleen sopivaa määrää ruokaa vaan esimerkiksi syö, kunnes oksentaa. Adoptiolapsen vanhemmat ovat usein hyvin perehtyneitä adoptioimiseen liittyviin kysymyksiin ja he ovat lapsensa parhaita asiantuntijoita. Heiltä saa parhaat tiedot oman lapsensa käyttäytymisestä ja siitä, miten lasta pitää tukea.

Vanhemmat eivät ole opettajia

Vaikka adoptiolapset tulevat usein kodeista, joissa vanhemmat ovat koulutettuja ja kykenevät tukemaan lapsensa koulunkäyntiä, koulu ei voi jättää antamatta lapselle hänelle kuuluvia tukitoimia.

Monet lapset tarvitsevat erityistä tukea, mutta vanhempien voi olla sitä vaikea hyväksyä. Vanhemmilla on halu näyttää, että oma lapsi selviää. Adoptiovanhemman on yhtä vaikeaa myöntää lapsensa puutteet kuin biologisen vanhemmankin. Toisaalta monet adoptiovanhemmat ovat hyvin valistuneita ja he saattavat olla valmiimpia hakemaan apua lapsensa ongelmiin kuin biologiset vanhemmat.

Aina adoptiovanhemmatkaan eivät näe lapsen ongelmia, ja erityisesti murrosiässä, jolloin lapsi saattaa kokea itsensä erilaiseksi taustansa ja joskus myös erilaisen ulkonäkönsä vuoksi, opettaja on avainasemassa huomaamaan nuoren mahdollisesti muuttuneen käytöksen tai

masentuneisuuden.

Opettaja voi olla myös ensimmäinen tai ainoa aikuinen, joka huomaa, että lasta kiusataan. Adoptoidut kokevat kiusaamisen ja ryhmästä eristämisen taustansa vuoksi vielä voimakkaammin kuin turvallisissa oloissa eläneet. Se aktivoi heidän hylkäämiskokemuksensa.

Opettajan on hyvä olla tarkkana siinä, etteivät hänen mahdolliset omat ennakoosenteensa vaaranna adoptoidun puolueetonta kohtelua. Adoptoidut eivät tunne syntymämaansa kulttuuria tai käytöstapoja, vaan heillä on ensisijaisesti suomalainen kasvatus. Vaikka Suomeen on tullut paljon prostituoituja Virosta tai Venäjältä, niistä maista tulleet adoptoidut eivät tarvitse ylimääräistä seksivalistustuntia, vaan he ovat aivan tavallisia suomalaisia nuoria.

Jotkut adoptoidut ovat kokeneet piilorasismia tai jopa avointa rasismia luokkakavereitten ja opettajien taholta. Opettajalle ulkomailta adoptoidun lapsen luokkasaolo tarjoaa mitä parhaimmat mahdollisuudet kansainvälisyyss- ja suvaitsevaisuuskasvatukseen.

Kuitenkaan se, että lapsella on suomalaiset vanhemmat ja hän on Suomen kansalainen, ei voi olla opettajan perusteluna, kun hän yrittää lopettaa adoptoituun kohdistetun kiusaamisen. Ovarpa lapsen vanhemmat mistä maasta tahansa ja lapsella minkä tahansa maan kansalaisuus, opettajan tulee puolustaa häntä kiusaamista vastaan.

Miten kohdata adoptiolapsi koulussa

Kun luokkaan tulee erinäköinen tai huonosti suomea puhuva lapsi, opettajan kannattaa ottaa vanhemmilta selville, mitä nämä haluavat, että lapsesta kerrotaan toisille oppilaille ja heidän perheilleen. Monet vanhemmat ovat innokkaita tulemaan itse koululle kertomaan lapsen taustasta ja samalla antamaan tietoutta lapsen kulttuurista ja syntymämaasta.

Vaikka vanhemmat ovat yleensä hyvin innostuneita adoptiosta ja valmiita kertomaan lapsestaan kaiken mahdollisen, opettajan tulee kunnioittaa lapsen taustaa eikä kysellä enempää kuin vanhemmat itse haluavat kertoa. Hyvä on muistaa, että lapsella on yksityisyys, joka kuuluu vain hänelle.

Myös monet adoptiolapset ovat etenkin pienenä hyvin avoimia kertomaan adoptiotaustastaan. Murrosikää lähestyttäessä he haluavat samastua

ryhmään, ja taustasta puhuminen saattaa olla heille arka aihe. Jotkut ovat oppineet sulkemaan suunsa jouduttuaan toisten lasten kiusaamisen tai ennakkoluulojen kohteeksi, ja he katuvat sitä, että koskaan tulivat kertoneeksi adoptiotaustastaan. Lähialueilta adoptoiduista lapsista adoptiotausta ei näy ulospäin, ja se, ettei asiaa levitetä ulkopuolisille, suojaa heitä monilta kiusaamisilta. Pienillä paikkakunnilla asuvilla tai ympäristöstään ulkonäöltään poikkeavilla lapsilla ei ole tällaista suojakeinoja, vaan heidän on elettävä aina "näkyvinä".

Vaikka lapsi ei erottuisi ulkoisesti ympäristön lapsista, hän saattaa kokea itsensä erilaiseksi ja hän voi olla hyvin herkkä kaikelle, minkä hän voi kuvitella viittaavan erilaisuutensa tai taustansa. Kun Venäjältä adoptoitu murrosikäinen kuulee koulussa mainittavankin sanan Venäjä esimerkiksi musiikista tai kirjallisuudesta puhuttaessa, hän saattaa pelätä tosissaan, että joku huomaa hänen punastuneen tai alkaa nimitellä häntä. Itsensä hyväksyminen voi olla adoptoidulle erityisen vaikeaa paitsi kiusaamisen vuoksi myös siksi, että adoptoidulla voi olla heikko omanarvontunto eikä hän haluaisi erottua kavereista. Venäjältä adoptoiduilla painolastia lisää suomalaisten yleinen venäläisviha, joka tulee ilmi kaikkialla yhteiskunnassamme. Mustaihoisista puolestaan käytetään haukkumanana nimitystä somali.

Lapsi vaistoa helposti sen, miten aikuinen suhtautuu häneen. Ulkomailta adoptoitu lapsi huomaa herkästi senkin, kuinka aikuinen suhtautuu ulkomaalaisiin yleensä. Vaikka opettaja tai oma vanhempi osoittaisi hyväksyvänsä adoptiolapsen, mutta suhtautuisi yleensä ulkomaalaisiin kielteisesti, lapsi ajattelisi tämän oikeasti suhtautuvan häneenkin negatiivisesti.

Yksinkertaiset asiat voivat olla vaikeita

Adoptiolapsilla on ruotsalaisten tutkimusten mukaan hyvä itsetunto ja he tietävät olevansa adoptoituja. Tästä huolimatta koulussa tulee joskus tilanteita, jotka aiheuttavat lapselle ja hänen perheelleen ylimääräistä kipua. Nämä tilanteet koskevat myös kotimaasta adoptoituja ja sellaisia, jotka eivät ulkoisesti poikkea muista lapsista.

Harvoin opettajana tulemme ajatelleeksi, että niinkin pieni asia kuin vauvakuvan tuominen kouluun voi olla adoptoidulle ylitsepääsemätön ongelma. Adoptiolapsella ei aina ole itsestään valokuvia siltä ajalta, kun hän ei vielä ollut uudessa perheessään.

Lapsi erottuu muista, jos hän ei tuo kouluun ollenkaan valokuvaa tai hän on kuvassa jo selkeästi vauvaiän ohittanut. Lapsi joutuu kokemaan itsensä erilaiseksi kuin muut huolimatta halustaan olla kuten kuka tahansa. Kun sitten lasten vanhemmat pääsevät luokkaan ihaillemaan pikkuistensa vauvakuvia, yhden leikki-ikäisen kuva voi joukossa herättää turhaan kysymyksiä. Adoptioperhe ei välttämättä välittäisi selittää ventovieraille ihmisille lapsensa taustaa.

Muutkin taustaan liittyvät asiat, kuten syntymäpaikan merkitseminen koulun seinällä olevaan karttaan tai isovanhempien kotipaikan tai murretaustan esittely voi olla adoptoidulle kipeä kokemus etenkin murrosiässä. Opettajan kannattaakin miettiä, miten tehtävistä voisi tehdä sellaisen, ettei se erota adoptoitua muista.

Käikessa opettamisessa pitäisi näkyä kunnioitus vieraita kulttuureita ja niiden edustajia kohtaan, mutta erityistä hienotunteisuutta ja tarkkaavaisuutta opettajalta vaaditaan esimerkiksi silloin, kun opetetaan Suomen ja Neuvostoliiton välisiä sotia luokalle, jossa on Venäjältä adoptoitu lapsi.

Varhain kehittyvä vartalo herättää hämmennystä

Joillakin köyhistä maista adoptoiduilla lapsilla murrosikä voi alkaa huomattavasti normaalia aiemmin. Tämä on yleisempää tytöillä, joista nuorimmat ovat olleet vasta kuusivuotiaita kuukautisten alkaessa. Tarkkaa syytä ennenäikäiseen puberteettiin ei tiedetä, mutta muun muassa ravinnon valkuaissainepitoisuudella näyttäisi olevan vaikutusta asiaan.

Usein ennenäikaista murrosikää edeltää voimakas kasvu. Lapsi, joka on Suomeen tullessaan ollut normaalia lyhyempi, on lähtenyt voimakkaaseen kasvuun ollen yhäkkiä muita pidempi. Lopulta hän jää muita pienemmäksi, kun kasvu pysähtyy normaalia aiemmin.

Liian varhain murrosikään tuleva on vielä henkisesti aivan lapsi, mutta murrosiän fyysiset merkit alkavat näkyä. Tämä voi aiheuttaa hyvin kiusallisia tilanteita esimerkiksi liikuntatuntien yhteydessä, kun käydään suihkussa.

Suurin osa ennenäikaisesti puberteettiin tulevista saakin nykyään ns. jarrutushoitoa, jolla hormonitoimintaa pyritään hidastamaan, jotta lapsi ehtisi kehittyä myös henkisesti fyysisen kehityksensä tasolle.

Adoptoidulla ei tutkimusten mukaan ole murrosiässä sen enempää vaikeuksia kuin muillakaan lapsilla, mutta jos vaikeuksia on, ne voivat olla todella suuria. Lapsi tekee murrosiässä tavallaan irtiottoa kaksista vanhemmistaan, myös niistä, joita hän ei ehkä koskaan ole tavannut. Sen etsiminen, kuka olen ja mistä tulen, saattaa nousta esiin voimakkaana juuri murrosiässä. Toisaalta monet alkavat syvällisemmin pohtia taustaansa ja identiteettiään vasta perustaessaan oman perheen tai tullessaan keski-ikään.

Adoptoitu nuori voi kokoa entistä voimakkaammin erilaisuutta ja heikkoa itsetuntoa. Myös oppimisvaikeudet voivat ilmetä vasta murrosiässä. Nuori voi masentua ja hänellä voi esiintyä koulupinnausta sekä epäsosiaalista käyttäytymistä. Jos ongelmia alkaa ilmetä, luokanvalvojan tulee ottaa pikaisesti yhteyttä nuoren kotiin ja ohjata nuori kuraattorin tai kouluterveydenhoitajan luokse. Jos opettajalla itsellään on luottamukselliset suhteet oppilaan kanssa, nuoren oloa voi helpottaa jo se, että hän pääsee puhumaan ja häntä kuunnellaan.

Maahanmuuttajaopetus

Ulkomailta adoptoidut ovat oikeutettuja samoihin tukitoimiin, joihin muutkin maahanmuuttajat. Koulu ei ole velvollinen niitä kuitenkaan antamaan eikä ketään oppilasta voi pakottaa käyttämään tukitoimia. Niin koulun kuin oppilaankin kannalta monesti valtion kiintiöstä maksettava tukiopeutus on erittäin tervetullutta.

Joskus unohtuu, että ulkomailta adoptoiduilla kieli voi aiheuttaa ongelmia vielä vuosienkin päästä Suomeen tulosta. Kaikkien oppiaineiden arvioinnissa on otettava huomioon kielen vaihtumisen vaikutus oppimistuloksiin.

Joskus adoptiovanhemmat voivat vaatia lapseltaan tai opettajilta sellaisia saavutuksia, joihin lapsi ei kykene. Tärkeämpää kuin akateeminen ura on koulumotivaation ylläpitäminen ja niiden vahvuuksien tukeminen, joita lapsella on. Opettaja voi auttaa kanavoimaan vahvuudet positiiviseksi voimavaraksi ja nostaa samalla lapsen arvostusta kavereitten ja lapsen omissa silmissä. Hyvällä itsetunnolla varustettu nuori selviytyy elämässä vastaantulevilta kolhuilta paremmin kuin huonolla.

Seija Poikonen

(09) 753 5718, seija.poikonen@luukku.com

Kirjoittaja on kolmen Karjalan tasavallasta adoptoidun nuoren äiti ja hän on työskennellyt 20 vuotta peruskoulun yläasteen äidinkielen ja kirjallisuuden lehtorina. Hän on perustanut adoptiovanhempien vertaistukiyhdistyksen Adoptioperheet ry:n (aiemmalta nimeltä Adoptiolasten vanhemmat ry) ja toiminnut sen puheenjohtajana 7 vuotta. Poikonen oli kehittämässä adoptiovanhemmille suunnattua Infokansiota kirjoittaen siihen itsokin artikkeleita, ja hän pitännyt luentoja mm. adoptiolapsen koulunkäynnistä opettajille ja opiskelijoille.

